

עומק הפשט עיונים ברש"י

על פי 'לקוטי שיחות' כרך י"ב

פ' ויקרא

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'
08-6882799 / 050-4125205
או במייל rizs@neto.bezeqint.net
ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) על הפסוק "אדם כי יקריב מכם" (א, ב) מקשה רש"י: "אדם למה נאמר"? / במפרשים ביארו את הקושיא: למה נאמר "אדם", לשון המורה על ישראל בלבד – ולא נאמר "איש", לשון הכוללת גם נכרים? / מהלך זה אינו מתאים ב"פשוטו של מקרא", ונראה לפרש כוונת רש"י כפשוטה, שתיבת "אדם" לכאורה מיותרת / ביאור הלימוד מתיבת "מכם" – למעט נכרים

"דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן
הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (א, ב)

אדם כי יקריב מכם – כשיקריב, בקרבנות נדבה דיבר הענין.
אדם – למה נאמר; מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל,
שהכל היה שלו, אף אדם לא תקריבו מן הגזל:

את קושיית רש"י – "אדם למה נאמר"? – פירשו במפרשים כך¹:

לקמן בפ' אמור בא הציווי אודות קרבנות הבאים בנדר ונדבה, שלא יהיו בעלי מום²:
"איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם
וגו'". ובסיום הענין נאמר³: "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל אלה, כי
משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם". ומפרש רש"י שם:

"ומיד בן נכר – גוי שהביא קרבן ציד כהן להקריבו לשמים, לא תקריבו לו בעל
מום .. אבל תמימה תקבלו מהם, לכך נאמר למעלה 'איש איש', לרבות את הגוים
שנודרים נדרים ונדבות כישראל".

ולכאורה, לימוד זה שלמדים מתיבות "איש איש" – "לרבות את הגוים שנודרים
נדרים ונדבות כישראל", סותר הוא את לשון הכתוב בפרשתנו, בתחילת ספר הקרבנות:
"אדם כי יקריב גו'", שהרי ידוע⁴ ש"אתם קרויין אדם" דוקא, היינו בני ישראל, ואילו
אומות העולם אינם נקראים בשם "אדם".

1. דברי דוד להט"ז - בשם מהר"ן. הובא בשפתי חכמים על אתר.

2. כב, יח.

3. כב, כה.

4. יבמות סא, א.

ובשלמא לולי פירוש רש"י, היה אפשר לפרש שהפסוק "אדם כי יקריב" מדבר בקרבנות חובה, שבהם נתחייבו רק בני ישראל – ואילו בפ' אמור מדובר בקרבנות נדבה, שעליהם נאמר "איש איש לרבות את הגוים";

אך רש"י מפרש להדיא: "אדם כי יקריב מכם – כשיקריב, בקרבנות נדבה דיבר הענין", ומעתה שוב קשה זה שנאמר תואר "אדם", בשעה שלפי דברי רש"י בפ' אמור הרי גם אומות העולם "נודרים נדרים ונדבות כישראל"!

וביארם המפרשים, שזו באמת כוונת רש"י בקושייתו – "אדם למה נאמר":

מכיון ש"בקרבנות נדבה דיבר הענין", שבהם שייכים גם אומות העולם, למה נאמר "אדם" שהוא תואר המורה על בני ישראל בלבד (ולא נאמר "איש", שמתאים גם על אומות העולם)?⁵

"אדם" – למועט בהמה

אולם כד דייקת שפיר, נראה שבדרך הפשט – דרכו של רש"י בפירושו, "פשוטו של מקרא" – קושיא מעיקרא ליתא, ולא זו היא כוונת רש"י בקושייתו;

כי, ב"פשוטו של מקרא" לא מצינו שרק בני ישראל קרויים בשם "אדם", ואדרבה: מצינו כמה פעמים בכתוב "אדם" – וכולל מובנו גם גויים.

[ומצינו כן גם כשכתוב "אדם" – סתם. והיינו, שלא רק כשכתוב "האדם" בה"א, שאז גם בדרך ההלכה יש לפרש דקאי על כללות מין האדם⁶, וגם לא רק כשכתוב בניגוד לבהמה, שאז ישנם הסוברים⁷ שקאי על כללות מין האדם (וכמו שכתוב "ואדם אין לעבוד את האדמה"⁸), אלא גם כשכתוב "אדם" באופן סתמי].

5. בדברי דוד שם דחה קושיא זו, "דאם כן בפרשת תזריע (יג, ב) דכתיב 'אדם כי יהיה בעור בשרו' – מאי קאמרת ביה?" אך דבריו אלו קשים להבנה, שהרי דין נגעים הוא אכן רק בבני ישראל ולא בגויים, ואינם דומים לקרבנות נדבה ששייכים בהם גם אומות העולם.

6. ראה תוס' יבמות שם ד"ה ואין. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו.

7. ראה יבמות שם וברש"י. כריתות ו, ב וברש"י.

8. בראשית ב, ה.

ומדויק בפירוש רש"י בפ' חוקת, ששם נאמר⁹ "כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות גו' טמא יהיה" ורש"י מפרש: "מת של נפש האדם, להוציא נפש בהמה"; אמנם על הפסוק¹⁰ "אדם כי ימות באהל", שעליו דרשו חז"ל דקאי דוקא בישראל שקרויים "אדם" ולא בגויים ש"אין קרויין אדם" – אין רש"י מביא בפירושו דרשה זו, והיינו שהוא משאיר את תיבת "אדם" פשוטה כמשמעה, כללות המין האנושי¹¹.

ומעתה אין לפרש קושיית רש"י "אדם למה נאמר" – שהיא מכח ההלכה שגם גויים יכולים להתנדב קרבנות, ולכן קשה הלשון "אדם", כי אליבא דרש"י (בפירושו על התורה) הלשון "אדם" כולל שפיר גם גויים

עדיין לא ידענו!

ובאמת שגם לולי זאת – שבדרך הפשט אין תיבת "אדם" ממעטת גויים – הרי כללות המהלך אינו מחוור, כי:

מזה גופא שרש"י בפ' אמור הוצרך לרבות גויים בקרבנות מריבוי מיוחד – "לכך נאמר 'איש איש' לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" – מובן שמדברי המקרא עד שם לא ידענו עדיין שהגויים יכולים להקריב קרבנות;

ואם כן, איך אפשר לומר שיקשה רש"י בפ' ויקרא על לשון "אדם", מכח ההלכה המרבה גויים להקריב קרבנות – בשעה שהלכה זו מתחדשת רק בפ' אמור?!

[לכאורה אפשר היה לומר, דהיא גופא קושיית רש"י: למה באמת המתין הכתוב עד פ' אמור כדי לרבות גויים בקרבנות? היה לו להתחיל את דיני הקרבנות בלשון "איש כי יקריב" – במקום "אדם" – ואז היינו יודעים מיד שגם גויים בכלל הקרבנות!]

אבל פירוש זה אינו מסתבר, כי:

ראשית כל, הריבוי דגויים בקרבנות שבפ' אמור אינו מעצם זה שנקט בתיבת "איש" – ולא "אדם", אלא מהכפל דוקא ("איש איש").

9. יט, יג.

10. יט, יד.

11. ורק בפירושו לפ' מטות (לא, יט) הביא דרשה זו בלשון "שאף לדברי האומרים כו'", והיינו שאינו מוכרח בדרך הפשט. וראה שיחת ש"פ מטו"מ תש"מ.

ויתירה מזו: מזה שרש"י לא כתב את הריבוי דגויים במקומו, על הפסוק "איש איש" גופא, אלא רק בסיום הענין – מובן שגם הכפל ד"איש איש" עדיין אינו מכריח לרבות את הגויים¹²; ורק שמזה שאחר כך מודיע הכתוב שבן נכר אסור להקריב בעל מום, אזי מובן למפרע שהלשון "איש איש" שלפני כן באה לרבות את הגויים.

ובמילא מובן, שגם אם היה כתוב בתחילת ספר ויקרא (לא "אדם כי יקריב", אלא) "איש (איש) כי יקריב" – עדיין לא היתה מזה הוכחה שגם הגויים בכלל קרבנות].

"מכם" – למה נאמר?

ונראה לפרש, שקושיית רש"י – "אדם למה נאמר" – יש להבינה כפשוטה¹³: הקושיא היא (לא למה נאמר "אדם" ולא "איש", אלא) על עצם זה שאמר הכתוב תיבת "אדם" – שלכאורה מיותר!

ואף שכן דרך הכתובים להקדים תיבת "אדם" – כמו: "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת"¹⁴, "אדם כי ימות באהל"¹⁵. ועוד – הרי בכתובים אלו לא נאמר "מכם", ולכן הסגנון מחייב להתחיל בתיבת "אדם";

ובזה שונה הפסוק "אדם כי יקריב", שבו נאמר "אדם" כי יקריב מכם", ואם כן שפיר מתאים לומר "כי יקריב מכם קרבן" ואין צורך בתיבת "אדם".

אך לפי זה, למה הקשה רש"י "אדם למה נאמר"? היה לו להקשות להיפך – "מכם למה נאמר" (והיינו, שהיה נאמר רק "אדם כי יקריב קרבן")!

וצריך לומר בפשטות, שעל תיבת "מכם" לא קשה לרש"י, כי היא באה למעט את הגוים מפרשת הקרבנות – "מכם", מבני ישראל, ולא מן הנכרים (וכנ"ל, שרק בפ' אמור התחדש שגויים הם בכלל קרבנות, ואילו בפרשתנו עדיין לא ידענו מזה); ולכן קושייתו היא רק על תיבת "אדם":

12. והרי בכמה כתובים נאמר הלשון "איש איש", ואין רש"י מפרש הכפל. וראה שיחת ש"פ נשא תשמ"ו.

13. ראה גם דברי דוד שם.

14. תזריע יג, ב.

15. חוקת יט, יד.

זה שנאמר "מכם" – מוכרח הוא, כדי להשמיענו שאין הגויים בכלל "כי יקריב קרבן לה' גוי"; ומעתה, לאחר שמוכרח הכתוב בלאו הכי לנקוט בתיבת "מכם" – שוב אין צורך (לכאורה) בתיבת "אדם", ומתעוררת הקושיא: "אדם למה נאמר"?

המיעוט נשאר גם למסקנה

ועדיין אין הענין מחזור:

מכיון שבסופו של דבר מרבה הכתוב (בפ' אמור) את הגויים שיכולים להקריב קרבנות, למה בפרשתנו מיעט אותם בהדגשתו "אדם כי יקריב מכם"? איזה תועלת יש במיעוט זה, אם למסקנה עתיד לרבותם?

והביאור בזה:

בפרשתנו נאמר כמה פעמים¹⁶ שהקרבנות הם "אשה ריח ניחוח לה'", והיינו: "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"¹⁷. וענין זה ד"ריח ניחוח" אינו נפעל על ידי קרבנות הגויים, ולכן ממעט אותם הכתוב באומרו שענין זה – קרבן הפועל "נחת רוח" – הוא רק "מכם", מבני ישראל לבד;

אמנם בפ' אמור מדבר הכתוב בעצם הקרבת הקרבן בפועל, ולענין זה מרבים גם את הגויים "שנודרים נדרים ונדבות כישראל", יכולים להביא קרבן בפועל, אף שאין בקרבנם ה"נחת רוח" לה' שהוא דוקא על ידי הקרבנות דישאל עם קרובו ("מכם"), ודו"ק.

(חלק יב – ויקרא א)

16. א, ט, א, יג, א, יז. ועוד.

17. פרש"י א, ט.

לזכות הילד
צמח אהרן גרשון
לכבוד יום הולדתו הראשון
כ"ד אדר תשע"ח

לאורך ימים ושנים טובות

*

הוקדש על ידי הוריו

הרה"ח ר' אפרים
וזוגתו מרת חוה
מאיראווויטש

שיזכו לרוב נחת
מתוך הרחבה בגו"ר